

En reva i molntäcket släpper fram solen som lockar fram höstens färger

Välkommen till Nyhetsbrev nr 17-2016 från Kalle Eriksson och Bjäreförlaget

November . Nionde månaden...

Du läste rätt. Nionde månaden. Innan den gregorianska kalendern infördes av romarna 152 f.Kr var det så. November betyder just nionde månaden. Romarna flyttade nämnda år nyåret två månader bakåt och så blev november månad nr 11.

I gamla svenska kalendrar kallades månaden *vintermånad*. I Danmark *slagtemåned* . I Japan *frostmånad*.

Vad minns du av november

under gångna år? Kanske 1995 då södra Sverige drabbades av en våldsamt snöstorm. Har du egna minnen från den får du gärna berätta i ett mejl.

Vad har hänt under gångna års november ute i världen?

- 9 november minns vi alldeles säkert. Dagen då berlinmuren föll.
- Vår föräldrageneration minns kanske en annan, liknande, händelse. 11 november 1918. Stilleståndsdagen.

Dagen då fem år av slakt på soldater under 1:a världskriget äntligen hade fått ett slut.

- Den fotbollsbitne, som kommit upp i tillräcklig ålder minns förmodligen 27 november 1973. Sverige spelade landskamp – kval inför VM 1974 – mot Österrike. Matchen spelades i snöyra i gelsenkirchen i det dåvarande Västtyskland.

Hur det gick? Sverige vann med 2-1.

- Vi som bor i nordvästskåne minns särskilt en särskilt dimmig dag – och kväll . Den 20 november 1964. Passagerarplanet från Stockholm på väg till flygplatsen i Ängelholm störtade vid Vejbyslätts station. Den dittills svåraste flygolyckan i Sverige var ett faktum

Min boklåda

Boktitel	Ord. Pris	Rea-på-rea-pris
Så blev Båstad tennis	225	60
Bilder av ett sekel i Bjäre	330	70
Vår bjärehistoria i bild	350	70
Bjärebör berättar om Bjäre	Slutsåld	
Strövtåg i Bjäres historia	330	140
På räls över Hallandsås under 130 år	Slutsåld	

Varning:

Vissa av böckerna närmar sig raskt ”slutsåld”-stadiet. Säkra julklapparna i god tid.

Språklådan

I min språklåda har jag då och då gjort nedslag i de citat som försäkringsbolagen samlat ur brev från försäkringstagare. Här är det citat som – av kommentarerna från mina läsare att döma – har ansetts som det roligaste. Dessutom är det en fin illustration till det där med att språket är ett viktigt redskap. Plus: hur lätt det är att det blir fel....

- *Eftersom min make har avlidit har vi på gården inga svin längre, och jag ber därför att få slippa försäkringen.*

Viss konkurrens hade det citatet med ett annat exempel:

- *Jag föll i vägbanan. Min man fortsatte med sin moped och körde sedan i diket. När min man kom tillbaka och fick se att jag överlevt , blev chocken för svår för honom, så han föll avsvimmad ner.*

Har du några bidrag till språklådan är du välkommen att skicka dem till kalle@bjarenet.com

Under mina vandringar längs bjärekusten

stöter jag då och då på spåren efter de tångvägar som leder från de platser vid stranden, där det var särskilt lämpligt underlag för att ”vända upp tång”. På flera ställen längs bjärekusten har vår tids vandringsledsmakare använt dessa gamla tångvägar vid utstakning av leden. Där har under gångna tider tappats tånggruskor från lasset på vagnen ner på den knaggliga vägen över klapperstensfälten. Dessa tånggruskor har med tiden blivit grogrund för gräs och andra växter. Det har på sina ställen gjort dessa delar av leden mera lätt-vandrade över klapperstensfälten.

Jag har ju då och då

tagit upp detta med tångens betydelse för de kustnära lantbrukarna i gamla tider. Tången var eftertraktad. Mycket eftertraktad...Efter en västlig storm blev det rusning till stranden och ”tånghivorna” (ett lokalt uttal) Det gällde att ha regler. Det var byn som skötte om detta med att utforma såväl regelverket som att bestraffa dem som bröt mot dessa regler.

Nu tar vi en titt på en by – ÖLLÖV.

Reglerna fanns i byns ordningsstadga.

Ordningsstadga

för tångtäkt inom Öllöfs byalag i Grefvie socken.:

1)

Om någon mellan solens nedgång och uppgång vänder upp tång vid den till Öllöf hörande strand eller eljest under samma tid bortför tång, skall böta för hvarje lass 5 rdr samt den uppvända tången vara förverkad och tillfalla byen gemensamt hvilket äfven är förhållandet med böterna.

2)

Om någon stjåler tång ur bunke, som under loflig tid är uppvänd, så skall han därför för hvarje lass böta 10 rdr, som tillfaller angifvaren hälften och byen andra hälften.

3)

Om någon sammankastar tångbunke vid stranden, utan att de med vagn och kreatur sammanföres, så skall sådan tång vara hvilken som helst tillhörighet.

Häradsrätten sa nej

Ordningsstadgan skickades till häradsrätten för fastställelse. Rätten ville emellertid ej befatta sig med detta.

Vid tinget 3 maj 1871 anmälde öllövsborna, att tånghämtning skett i strid mot byordningen. De som hade blivit anklagade kunde emellertid hänvisa till häradsrättens tidigare utslag och häradsrätten ogillade därmed åtalet.

Vem får lov att utdöma straff

I det här fallet tycks det som synes ändå som att det blev problem med kompetensfördelningen mellan byn och häradsrätten, när det gäller att utmäta straff.

Det här med fördelning av kompetens mellan by och de vanliga dömande instanserna tycker jag är ett intressant kapitel i vår lokala historia. Byn skapade ju en mängd regler, inte bara gällande tånghämtning. Hur var det egentligen med byns rätt att också utmäta straff för den som bröt mot dessa regler? I fallet Öllöv såg vi ju, att tingsrätten inte gillade, att en by utmätte straff.

Om detta vill jag gärna veta mer. Jag är övertygad om, att bland mina många läsare finns de, som vet mer om detta. Skriv några rader om det, så att jag kan bättra på mitt kunnande.

Mer om tången i "NÄRA HAVET..."

I min kommande bok - *NÄRA HAVET...trivs jag bäst* – blir det mer tångprat. Tången var en av de faktorer som gjorde att många bjärebor blev särskilt intresserade av havet och våra stränder. Många platser längs bjärestränderna har fått sina namn av att de var särskilt lämpliga när man skulle vända upp tång. Vad kallades sådana platser på stranden? Jag har redan nämnt, att "tånghiva" var ett uttryck, som jag ofta hörde i min barndom, när jag fick följa med bönderna i Gimminge till stranden för att vända upp tång.

I Svenska Akademiens ordlista finner jag ordet Ävja, som betyder bl.a. "*växtrester under vatten. Sörja.*"

Mycket strandprat.

Arbetet med mitt projekt under senare år - *NÄRA HAVET...trivs jag bäst* - har bl.a. lett till att mina vandringar längs bjärekusten har intensifierats. Det har återspeglats i Nyhetsbrev. Så mycket att du som läsare förmodligen har fått mer än nog av den varan.

Jag skall försöka bättra mig. Dock finns risk för återfall. Detta med dagliga vandringar längs havet har lett till att jag får någon sorts abstinensbesvär de dagar, då jag av någon anledning är förhindrad att ta den där turen.

Nåväl. Vandringarna är en del av mitt nuvarande jobb. Bjäres stränder är därmed min arbetsmiljö. Jag inser att jag är privilegierad som har en sådan arbetsmiljö. Det gäller förstås särskilt när vädret är lämpligt för vandring. Fast: även vid busväder har denna miljö sin tjusning.

Nu kopplar vi över till något helt annat:

Isbjörnar i Bjäre!

Nåja. Det var länge sedan. Det var på den tiden när den väldiga landisen var på väg att dra sig tillbaka. Norrut. På den tiden såg kartan över bl.a. bjärehalön halt annorlunda ut jämfört med nu. Den väldiga isen, som under många tusen år hade legat flera tusen meter tjock över bl.a. skandivavien, hade pressat ihop jordmassan. Det tog tid för jorden att "resa sig". Landhöjningen. Dessutom: Under den smältperiod som nu inletts frigjordes det vatten som legat bundet i landisen. Resultat: havsytan då låg avsevärt högre än idag. Skillnaden var tidvis bortåt 90 meter.

Det innebar att bjärehalvöns nu låglänta områden under vissa tider låg under vattenytan. Likaså hela Hallands Väderö.

De första växterna.

För ca 15 000 år sedan hade landisens södra kant hunnit till våra trakter. När marken, som efter istiden höjt sig, blivit isfri, dröjde det inte länge förrän de första invandrarna kom: Lavar. Mossor och andra tundra-växter. Så var det dags för djuren att ta scenen i besittning: Isbjörnen förstås. Renen och andra polardjur.

En av dessa isbjörnar, som levde på bjärehalvön, dog på den plats som senare skulle bli Båstad. Delar av djurets skelett har hittats och registrerats.

Så småningom kom även människan. De första bjäreborna.

Vi lämnar tiden för landisens avsmältning. Raskt över till ett helt annat ämne:

Spela fotboll, bondjävlar

Det får bli en liten portion fotbollshistoria även den här gången. Orsaken är en bok som utkommit: "Spela fotboll, bondjävlar, del 2", av Torbjörn Andersson. En studie av svensk klubbkultur och lokal identitet från 1950 till 2000-talets början.

I boken kan vi läsa om klubbarnas betydelse för hemorten, speciella egenheter och skillnader, förändringar i tiden mm.

Bokens författare är historiker och lektor i idrottsvetenskap på Malmö högskola. Tidigare har han utgivit bl.a. boken *Från gentleman till huligan* (1998.) och *Kung Fotboll* (2001) samt *Spela fotboll, bondjävlar, del 1*. (2011).

Aktuella frågor belyses i boken

I den nyligen utgivna del 2 tar han upp angelägna och aktuella frågor från fotbollens värld. Klubbfotbollen i en globaliserad värld. Väcker fotbollen starkare lokalpatriotiska känslor nu än förr? Vad betyder klubben för sin hemort? Vilken roll spelar supporterarna? Sponsorerna? Media? Kommunerna?

Dags för en ny tidsresa. Nu till 1700-talet.

När pesten kom till Bjäre

Nyårsdagen 1711 sätter den varmt religiöse klockaren i Barkåkra, Anders Pehrsson-Lund, följande ord på pränt i kyrkoboken:

"I Jesu namn Begynner jag att skrifwa. Gud let alt well gåå."

Det var en befarad oro som låg till grund för dessa ord.

Det hade varit en tid fylld av oro, umbäranden och ond, bråd död. Skåne hade under årtionden varit härjat av striderna mellan svenskar och danskar.

Befolkningen i bl.a. nordvästra Skåne var hårt drabbad: utskrivningar av män till hären, soldatinkvarteringar på många gårdar, försummad skötsel av jordbruket på grund av brist på arbetskraft. Allt bidrog till att utarma bygden.

Magnus Stenbock

hade nyligen besekrat den danska hären i slaget vid Helsingborg. I Stenbocks här hade ingått många unga män från nordvästra Skåne. Bondpojkar som blivit krigare, i många fall med tvång.

Eftersom man fruktar nya danska angrepp i bl.a. Bjäre, har soldater varit inkvarterade i Vejby. I kyrkböckerna i Barkåkra församling kan vi läsa om namnlösa ryttare som begravts på kyrkogården i Barkåkra.

Det fanns skäl för klockaren att med oro se fram mot det nya året. År 1711.

Asiatiska böldpesten var på väg

Ändå visste man vid detta årsskifte inte att en ännu större fara var på väg: Den asiatiska böldpesten.

Den 14 april 1711 kom det första beskedet om att denna fruktade pest hade nått nordvästra Skåne. I Domsten upptäcktes ett fall.

Nu vidtogs i de socknar, dit pesten nått, olika försiktighetsåtgärder. Kring smittade byar utsattes vakter. Ingen i en smittad by fick lämna byn. Ingen fick besöka byn. Ingen fick gå till gudstjänst. Barndop och vigslar inställdes.

Personer som dött i pesten fick inte begravas på kyrkogården. I stället ålades anhöriga till den avlidna, att förrätta begravningen ute på något fält och helt utan ceremonier.

Detta var den bestämmelse som upprörde allmänheten mest. Att inte bli begravd i vigd jord sågs som något av evig förtappelse.

Det hände t.o.m. att anhöriga till den döde nattetid och i hemlighet grävde upp liket och förde det till kyrkogården och grävde ner det där.

I juni 1711 hade pesten nått Bjäre. Klockaren, som jag citerat ovan, skriver :

” Ifrån den 1 juni intill den 16 döde Sonne Salomonssons hustru och 2nne döttrar av pesten och blef begrafna i Backen på Heden Item Sonnes son, ja Johan Torborsson och hans son, Tregårdsmästaren Arent Witt, hustru Ewa, så Nils Jönsson som kom löpandes him och strax döde och kom alla i Backen vid Wantinge. I weckan efter döde Nils Jönssons hustru och kom i Backen vid felladen. Så de döde i de 2nne stufwor 16 personer, dhe kom i Backen, den enne . nämbli. Sonne kom i Kyrkiogården.”

Pesten fortsatte att härja i Barkåkra socken under hela detta år.

Vid årets slut gjorde klockaren Anders Pehrsson-Lund en avslutande kommentar i kyrkoboken:

” Hermed endas detta förleditt åhr, Gudh fader och Guds Son och Guds then werdige Helig Aand wari Ehrat. Tack ock lof som hafwer fifwigt mig frid och en god helsa till at i alla Måll detta Åhret wäll ändat har.

Begravningsplatserna lokaliserade.

De båda vejbyborna, Henry Johansson och Gunnar Bergman, forskade på sin tid om var ortens pestkyrkogård fanns.

Som redaktör för årsboken Bjärebygden hade jag glädjen att ta emot en väl utformad skildring av såväl pestens förlopp i Barkåkra församling som arbetet med att lokalisera dessa begravningsplatser ute på fälten.

Ett tips till den intresserade är alltså: Bjärebygden 1967.

Nu förflyttar vi oss raskt till 1900-talet:

Världshistoriens tåg möttes i Sverige

I april 1917 är Lenin i ilfart på väg genom Europa för att så snabbt som möjligt komma till Ryssland.

Orsaken till brådskan är, att Lenin missat februarirevolutionen i Ryssland. Han vet att rivalen Trotskij också är på väg till samma land – och samma stad.

13 april anländer Lenin till Stockholm. Där gör han ett kort uppehåll för ett möte med redaktör Ture Nerman och borgmästare Carl Lindhagen. Dessa båda har nyligen brutit sig ur socialdemokratiska partiet och bildat Sveriges Vänstersocialistiska parti,

Kl. 18.37 fortsätter Lenin resan norrut genom Sverige.

Samtidigt är den svenske ledaren för Socialdemokraterna, Hjalmar Branting, på väg i motsatt riktning. Han har besökt meningsfränder i Petrograd.

Resan mellan den nyöppnade stationen i Haparanda till Stockholm tar vid den här tiden nästan två dygn.

Branting hade avrest från Haparanda kl 20 den 12 april.

Dessa båda tåg, vart och ett med en av dessa historiska ledaregestalter, möts i Ljusdal kl. 02.36. Lenin på väg mot oförsonlig revolution i Ryssland. Branting på väg mot samförstånd och kompromisslösningar i Sverige.

Under några minuter sitter de "sida vid sida" på stationen i Ljusdal – utan att veta om varandras närvaro.

På hösten samma år kommer Lenin att gripa makten i Ryssland och kasta ut liberaler och reformister. Ungefär samtidigt kommer Branting att bli utnämnd till finansminister i en koalitionsregering med liberalerna.

Lenin dör 1924. Branting 1925.

Mötet i Ljusdal kom ingen av dem att få någon kännedom om.

Vet du någon

som du tror är intresserad av att få mina Nyhetsbrev – tipsa gärna.

Kalle Eriksson
Bjäreförlaget
Hallavaravägen 102
269 91 Båstad

Tel. 0431-365332